

Класификациони системи

Део 1

Стручна класификација

Каталози

Основни информациони инструменти библиотеке су њени **каталози** (од грчке речи *καταλοος* - каталогос , што значи списак, попис, набрајање). Они чине основну везу између корисника и библиотечких фондова јер идентификују библиотечку грађу и омогућују њено претраживање и коришћење. Каталози се деле на **формалне** и **стварне**.

У формалним каталозима грађа се систематизује према описним тј. формалним елементима а у њих спадају **алфабетски (именски)** и **топографски (месни, инвентарски)** каталози. Алфабетски каталог је основни каталог сваке библиотеке и основни принцип систематизације грађе у њему је азбучни или абецедни редослед одредница које могу бити индивидуалне, колективне, стварне и формалне. Топографски каталог је интерни каталог библиотеке који систематизује грађу према одредници коју чини сигнатура публикације. Овај каталог прати смештај библиотечког фонда.

Стварни каталози систематизују грађу према садржини публикација. Они су селективног карактера јер обухватају онај део библиотечке грађе који има научну, стручну, документациону, историјску или литерарну вредност. Деле се на **стручне** и **предметне** каталоге. У стручном каталогу грађа се систематизује према њеној припадности у оквиру утврђених научних и стручних дисциплина, према правилима усвојеног класификационог система. Предметни каталози систематизују грађу према одређеним појмовима који представљају предмет, тему или садржај публикације и формулишу се природним језиком.

Појам класификације

Класификација (од латинске речи *clasificatio*, што значи подела, распоред) означава процес разврставања појмова и предмета на групе, врсте, типове, разреде итд. Према томе, и целокупно људско знање може се класификовати према одређеним класификационим схемама. Првим класификационим схемама у античко доба бавили су се филозофи, а касније библиотекари.

Библиотечка класификација је процес превођење садржаја документа са природног језика на неки од класификационих језика и одређивање његовог места у систему научних и стручних дисциплина према одговарајућем класификационом систему. Класификациони системи се, према својој структури, могу сврстати у две групе:

- **хијерархијски** – при класификацији документа полази се од веома широког научног или стручног подручја и сужавањем се долази до уских, прецизних појмова који дефинишу његов садржај. Ови системи су у основи стручних каталога.
- **аналитичко-синтетички** – директно се именује предмет који одређује садржај документа при чему се не води рачуна о његовом хијерархијском месту у систему наука, тако да се појмови из различитих подручја налазе један до другог и сређени су по алфабетском, енциклопедијском редоследу. Ови системи су у основи предметних каталога.

Библиотечка класификација подразумева идентификацију садржине одређене публикације, затим њено превођење на неки од класификационих језика и укључивање у

одговарајуће стварне каталогe тј. базе података. Примена библиотечке класификације је вишеструка, а од посебног је значаја за:

- распоред грађе на полицама у смислу стручног распореда,
- распоред информација о забележеном знању у каталогу, тј. за организацију и презентацију информација у базама података,
- класификовање радова у часописима и библиографијама,
- поступак претраживања информација.

Развој класификационих система

Сама појава писма иницирала је потребу да се писана документа класификују, у почетку само да би се физички могли распоредити према садржају, а касније и да би се стварали каталози као трајни записи о садржини фондова у библиотекама. Већ у првим скупинама записа на глиненим плочицама вршило се њихово груписање према садржају.

Најстарија библиотека која је имала поједностављену класификацију је Асурбанипалова библиотека у Ниниви (Месопотамија, данашњи Ирак) из VII века п. н. е. Сматра се да је поседовала између 20 и 30 хиљада глинених плочица писаних клинастим писмом. Грађа је била подељена у две основне групе, текстове о небу и текстове о земљи.

Александријска библиотека из 3. века п. н. е била је највећа и најзначајнија библиотека античког доба. Калимах, библиотекар ове библиотеке, разврстао је свитке према занимању писаца.

Манастири у средњем веку су били културно-просветитељски центри. Имали су своје библиотеке у којима су монаси преписивали и чували књиге, а сортирали су их у засебне ормаре према њиховом садржају.

Творци класификационих система

Конрад Геснер (1516-1565), швајцарски научник, објавио је 1545. године библиографију “*Bibliotheca Universalis*” где је библиографски обрадио сва, до тада, штампана дела на латинском, грчком или хебрејском језику. Поред тога, објавио је додатак овом делу (“*Pandectarum sive Partitionum universalium Conradi Gesneri*”) у којем је разврстао, тј. класификовао, забележено људско знање у 21 групу.

Габријел Ноде (Gabriel Naudé, 1600-1653), француски библиотекар, објавио је 1627. године савете за унапређење библиотеке (“*Advis pour dresser une bibliotheque*”) и сматра се првим теоретичарем организације библиотека. Адаптирао је постојећи библиотечки каталогски систем и користио следећу класификацију: теологија, медицина, право, историја, филозофија, математика и хуманистика са одговарајућим потподелама.

Чарлс Ејми Катер (Charles Ammi Cutter, 1837-1903) амерички библиотекар, аутор *Правила за речнички каталог* и творац *Експанзивне класификације* – “класификације која се шири” и која се састаји од седам одвојених класификационих шема које се међусобно комбинују. Употребљава комбинацију два-три велика слова алфавета и скупа арапских бројева који се третирају као децимале.

Џејмс Браун (James Duff Brown, 1862-1914) енглески библиотекар, израдио *Предметну класификацију* са циљем да повеже теоретски и практични аспект науке.

Његов систем користи алфабетски запис и има 24 класе, којима се припајају помоћни бројеви и јединствене таблице категорија. Оно што је Браун први открио и применио јесте "синтетизована ознака", ретко употребљавану у то време, која омогућава да се спајањем стандардних ознака створи сложена ознака.

Мелвил Дјуи (Melvil Dewey, 1851-1931), амерички библиотекар, оснивач Америчког друштва библиотекара ALA, прве библиотекарске школе, библиотечког часописа и правила за каталогизацију. Шему је подијелио на десет група које су се децимално делиле у поткласе, а прикључио јој је и предметни регистар појмова. Објављена је 1876. године.

Хенри Блис (Henry Bliss, 1870-1955), амерички библиотекар сматрао да се сваки предмет може посматрати са филозофског, научног, историјског и/или практичног становишта. Његова класификација је била најшире прихваћена у Великој Британији. Разврстана је у 26 основних класа (A/Z) које се комбинују са помоћним таблицама.

Шиали Рамамрита Ранганатан (Shiyali Ramamrita Ranganathan, 1892-1972), индијски библиотекар, познат је по *Колон класификацији* или *Класификацији помоћу двотачке*, објављеној 1933. Према њему сваки појам и предмет се може посматрати са различитих аспеката који се називају фасетама. Фасете представљају одређену карактеристику или гледиште предмета, а које се повезују дуплом двотачком. Ранганатан је, такође, познат по својих пет правила библиотекарства, у којима је изнео основне принципе библиотечко-информационе делатности: 1. Књиге су за коришћење; 2. Сваком кориснику одговарајућа књига; 3. Свака књига своје читаоцу; 4. Чувајте време читаоца; 5. Библиотека је организам који се развија.

Класификација Конгресне библиотеке, једне од најзначајнијих библиотека у САД, карактеристична је томе што основне групе/класе обележава великим словима абецеде, уз додавање арапских бројева (0001-9999). Изостављена су слова I, Q, W, X, Y. Као основ узет је Кетеров и Дјуијев систем. Интересантно је да су класе E-F намењене искључиво за општа дела о САД-у, док се у другим групама не могу употребљавати ови симболи. Ова класификациона схема је и даље у фази развоја и прерађивања, обзиром да се фонд Конгресне библиотеке непрестано увећава

Библиотечко-библиографска каталогизација (Библиотечно-библиографическая классификация, engl. ВВС) примењује се у земљама бившег СССР-а. Настала је модификацијом УДК због прилагођавања потребама руских библиотека. Главне таблице се састоје од 21 главне групе означених словима руске азбуке (А/Я), које се допуњавају помоћним бројевима.

Универзална децимална класификација

Децимална класификација се показала ефикасном и једноставном за коришћење, тако да долази до њене шире употребе. Даљи искорак у њеном развоју начинио је белгијски адвокат Пол Отле (Paul Otlet, 1686-1944) са својим помоћником Анри Ла Фонтеном (Henry La Fontaine, 1853-1943). Они су, радећи на пројекту “Универзални библиографски попис” под окриљем Међународног библиографског института у Бриселу, допунили и приширили Дјуијеву класификацију и увели таблице помоћних бројева по угледу на Катерове. Њихова класификација, најпре названа “проширени Дјуи” или “Бриселска варијанта”, објављена је 1905. године под називом “Приручник за универзални библиографски каталог” и представља прво издање Универзалне децималне класификације (Universal Decimal Classification UDC). Садржи *главне* и *помоћне* таблице и заснована је на употреби арапских бројева, што јој даје универзални карактер и могућност великог броја комбинација. Тако се могу класификовати веома сложени садржаји комбинацијом главних и помоћних бројева.

Главне таблице

У главним (основним) таблицама људско знање је подељено у 10 група:

- 0 Наука и знање уопште. Организација. Информације. Документација. Библиотекарство. Институције. Публикације
- 1 Филозофија. Психологија
- 2 Религија. Теологија
- 3 Друштвене науке
- 4 (упражњена група)
- 5 Математика и природне науке
- 6 Примењене науке. Медицина. Техника
- 7 Уметност. Рекреација. Забава. Спорт
- 8 Језик. Лингвистика. Књижевност
- 9 Географија. Биографије. Историја

Таблице су засноване на хијерархијском децималном принципу, полазећи од ширег ка ужем значењу. Повећањем броја децимала, не напушта се стручна област, већ се дубље залази у одређену подобласт и прецизира одговарајуће подручје које адекватно изражава садржај публикације. Због прегледности, додаје се тачка после треће децимале. Она нема никакво значење, представља средство за лакше разумевање и тумачење УДК броја.

Пример: Који је предмет, теме дела који је класификовано УДК бројем 025.321.4?

- 02 - Библиотекарство
- 025 - Административна одељења библиотеке
- 025.3 - Каталогизација. Технике каталогизације
- 025.32 - Начела каталогизације. Одреднице (унос)
- 025.321 - Начин каталогизације. Формирање одредница и референци.

Сређивање јединица (уноса). Конвенционални распоред података
025.321.4 - Комплетан библиографски унос – дакле, то је тема дела.

Помоћне таблице, општи и специјални помоћни бројеви

Помоћне таблице се користе за осветљавање различитих аспеката предмета: временског, географског, језичког, формалног и сл. Оне садрже **опште** и **специјалне** помоћне бројеве који се препознају по карактеристичним симболима који им претходе.

Општи помоћни бројеви могу бити независни и зависни.

Независни општи помоћни бројеви могу да се прикључе било ком УДК броју, а могу да се користе и самостално. Ту спадају општи помоћни бројеви за језик, облик, место, расу и време. Ограничени су округлим заградама или знацима навода, па могу да се додају, у зависности од контекста, било ком делу УДК броја: на почетку (префикси), у средини (инфикси) и на крају (суфикси).

Зависни општи помоћни бројеви не могу да стоје самостално, већ се увек додају главном УДК броју, и то само на крају, као суфикси. Овде спадају општи помоћни бројеви за опште карактеристике, и то: за особине, за материјале и за лица и личне карактеристике.

Наведени општи помоћни бројеви (зависни и независни) су цифарски, а осим њих користе се словни симболи да би се постигла жељена класификација.

Симболи који претходе општим помоћним бројевима:

=... општи помоћни бројеви за језике
(0...) општи помоћни бројеви за облик
(1/9) општи помоћни бројеви за место
(=...) општи помоћни бројеви за расу, етничку групу и националност
"...” општи помоћни бројеви за време
-02... општи помоћни бројеви за особине
-03... општи помоћни бројеви за материјале
-05... општи помоћни бројеви за лица и личне карактеристике
A/Z ознаке за алфabetску спецификацију

Специјални (аналитички) помоћни бројеви означавају локалне карактеристике и могу се применити само у ограниченом делу главних таблица, на назначеним местима, и то само као суфикси.

Уобичајено се представљају у облику пописа, непосредно испод главног УДК броја уз који важе. Они могу да се примене и у свим директним поделама тог броја, уколико није дато никакво друго упутство. Обележавају се црном вертикалном линијом или су текстуално обележени у зависности од издања таблица.

Постоје три врсте специјалних помоћних бројева:

1. Бројеви обележени знаком – (цртица)
Означавају ширу област и имају аналитичку функцију (функцију разликовања).
Пример: Специјални бројеви -1/-9 у групи 82 *Књижевност* значавају књижевне облике као што су поезија, драма, проза и друге.
2. Бројеви обележени са .0 (тачка нула)

Означавају ужу област али имају разноврснију употребу. На пример, у групи 82 *Књижевност* означавају теорију књижевности и књижевну критику.

3. Бројеви обележени апострофом ‘

Врло су специфични и често имају синтетичку или интегративну функцију. На пример, у групи 8 *Језик. Лингвистика. Књижевност* означавају периоде и фазе у развоју језика и књижевности (класични период, савремени период, итд.)

Општи помоћни бројеви за језике =...

Општи помоћни бројеви за језике се састоје од знака једнакости и одговарајућих цифара за сваки појединачни језик. Примењују се при индексирању докумената код којих језик представља једну од суштинских одлика. По редоследу навођења општих помоћних бројева, број за језик долази после свих осталих помоћних бројева. У случају да је потребно документ класификовати према језику а не према предмету, помоћни број за језик може бити наведен у средини или на почетку.

Општи помоћни број за језике служи као основа за потподелу класе 811-Језици, класе 821-Књижевност и Табеле за опште помоћне бројеве за етничке групе.

На пример, општи помоћни број за српски језик је =163.41 и означава српски језик као језик публикације.

Уколико се посматра неки језик као филолошка категорија, то јест, одређени језик је тема документа/публикације, врши се комбинација главног броја за језике – 811, са помоћним бројем за дати језик тако што се знак = замени тачком. Дакле, главни број за српски језик као филолошку категорију је 811.163.41.

На сличан начин се комбиновањем главног броја за књижевност на појединим језицима – 821 и помоћног броја за језике формира главни број за класификацију књижевности на одређеном језику. Тако је главни број за српску књижевност 821.163.41.

Пример.

Наслов: Еуклидова геометрија (превод са класичног грчког на српски)

УДК: 514=030.14’02=163.41

514	- Геометрија
=030	- Преведена дела
=030.14	- Дело преведено са грчког језика. Број за језик са којег је дело преведено (изворни језик) наводи се после “=030.”
’02	- Класични грчки језик
=163.41	- Српски језик. Број за језик на који је дело преведено (језик превода) наводи се непосредно после “=”.

Општи помоћни бројеви за облик (0...)

Општи помоћни бројеви за облик публикације исписују се у округлим заградама и увек почињу нулом. Ова група општих помоћних бројева даје информацију о облику или начину презентације документа. Подељени су на следеће подгрупе:

- (02...) Књиге уопште
- (03...) Референтна дела – енциклопедије, водичи, речници
- (04...) Сепарати који се не издају серијски – брошуре, предавања, дисертације, писма, чланци, извештаји, интервјуи...
- (05...) Серијске публикације. Периодика
- (06...) Публикације друштава, организација
- (07...) Публикације за обуку, подучавање, учење, вежбање
- (08...) Сабрана дела. Обрасци. Спискови. Илустрације. Пословне публикације
- (09...) Излагање у историјском облику. Правни и историјски извори.

Примери:

61(038) Медициниски речник
61 - Медицинске науке
(038) - Речници. Језички речници. Специјализовани и технички речници
007.52(043.3) Докторска дисертација о роботима
78(049.2) Полемике о музици
39(05) Етнолошки часопис
51(075.8) Уџбеник математике за факултетску наставу
82-1(082.2) Антологија светске поезије
02(44)(094.5) Закон о библиотечкој делатности у Француској

Могу се употребити два општа помоћна број за облик документа, у оквиру истог УДК израза, како би се постигла потпуна прецизност у индексирању.

Примери:

821.163.41(091)(075.8) Српска књижевност. Историјски приказ. Уџбеник за факултет
821 - Књижевност на појединим језицима
821.163.41 - Српска књижевност
(091) - Историјски приказ
(075.8) - Факултетски уџбеник
636.5(063)(048) збирка сажетака са симпозијума о живинарству
546(075.8)(076) практикум из неорганске хемије за факултетску наставу

Облик дела који није наведен у табели, може се представити комбинацијом ознаке за општи помоћни број за облик и УДК броја из главних таблица. Тада се формира општи помоћни број за облик на следећи начин: (0:x), где је x број из главних таблица.

Пример:

929(0:82-31) Биографски роман (биографија у облику романа)
929 Биографија

Специјални помоћни бројеви везани за опште помоћне бројеве за облик исписују се након општег помоћног броја и тачке, и почињу нулом (0.0...).

Њима се врши додатна подела докумената према физичким, производним, употребним карактеристикама, начину настанка, степену довршености итд.

Примери:

54(031.038) Вишетомна енциклопедија хемије
54 Хемија
(031 Енциклопедија – општи пом. број за облик
.038) Вишетомно дело – спец. пом. број
(02.025.2) Илустроване књиге
(02.068) Ретке књиге. Уникати
004(02.053.2) књиге за децу о рачунарима

Општи помоћни бројеви за место (1/9)

Општи помоћни бројеви за место означавају географски положај или неки други просторни аспект појма који је означн главним УДК бројем. Исписују се у округлим заградама и почињу цифром од 1 до 9 (1/9). По принципу хијерархијског приступа, полази се од веома широких пространстава да би се дошло до потребних ужих географских подручја.

Полазни број у групи помоћних бројева за место носи ознаку (1) и означава место и простор уопште.

Пример:

338(100) Светска привреда
3 - Друштвене науке
33 - Економија. Економске науке
338 - Привредна ситуација. Економска ситуација. Управљање привредом.
(100) Све земље уопште

Специјални помоћни бројеви (-0/-9) означавају границе и просторне облике разних врста врста (на пример -0 Зоне, -1 Оријентисање. Стране света. Релативно одређивање положаја..., -6 Државе или групације држава са разних становишта...)

Пример: 338(1-664) Привреда у социјалистичким земљама

Помоћним бројевима (4/9) означавају се државе и области савременог света. Проширивањем УДК броја сужавају се географске и просторне границе, све док се не дође до територијалних одређења на која се односи класификована садржина.

Примери:

(443.611)
(4) Европа

- (44) Француска
- (443.6) Подручје Париза
- (443.611) Париз
- 327(4) Међународна политика у Европи
 - 327 Међународни односи. Светска, глобална политика. Међународни послови. Спољна политика
- 327(5) Међународна политика у Азији
- 327(54) Спољна политика Индије
- 628.1(437.6) Снабдевање водом у Словачкој

У оквиру једног сложеног УДК броја могу се комбиновати два симбола за место да би се постигла неопходна прецизност у индексирању. Тада један симбол означава територију, а други именује географски облик.

- 908(497.11)(285.2) монографија о језерима у Србији
 - 908 Проучавање области. Проучавање локалитета
 - (497.11) Србија
 - (285.2) Језера
- 908(497.4)(23) Монографија о планинама у Словенији

Уколико се географски појам који има свој конкретан УДК број простире кроз више земаља или области, а тема обухвата само једну територију, комбинују се два географска броја.

- 656.62(282.243.7)(497.113) пловидба Дунавом кроз Војводину
 - 656.62 Транспорт унутрашњим пловним путевима. Саобраћај на рекама и каналима

Земље старог света обележавају се бројевима (3...)

- (32) Стари Египат
- (399.7) Америка пре Колумба
- 34(37) Римско право

За исказивање политичких, културних, економских и других односа две земље или регије, употребљавају се два географска помоћна броја која се стављају у међусобан однос. Ознаке за оба географска подручја исписују се у оквиру једне округле заграде и повезују се двотачком:

- 327(497.11:410) политички односи између Србије и Велике Британије
- 339.92(497.11:410) економски односи између Србије и Велике Британије

Ако за географски простор не постоји конкретна цифарска ознака у оквиру децималне поделе општих помоћних бројева за место, дописују се словне ознаке на одговарајући помоћни број (у оквиру постојеће округле заграде)

- 908(497.5 Дубровник) Монографија Дубровника
 - 908 Проучавање области. Проучавање локалитета
 - (497.5) Хрватска

Општи помоћни бројеви за расу, етничку групу и националност (=...)

Општи помоћни бројеви за расу, етничку групу и националност исписују се у округлој загради и почињу знаком једнакости, односно, стављањем помоћних бројева за језик у округле заграде формирају се општи помоћни бројеви за поједине народе као лингвистичко културне групације.

Пример:

=163.41 - општи помоћни број за српски језик
(=163.41) - општи помоћни број за Србе, тј. народ који говори српски

271.2(=163.41) - Православље код Срба
271/279 - Хришћанске цркве и вере
271 - Источна црква
271.2 - Православна црква...

271.2=163.41 - Православље (публиковано на српском језику)

271.22(497.11) - Српска православна црква
271.22 - Националне цркве
(497.11) - Србија

Изражавање припадности држави на чијој се територији говори више језика или живи више народа и раса, врши се помоћу општих помоћних бројева за место. Повезаност одређених народа са посебним местима означава се помоћу (=1:4/9).

Примери:

930.85(=1:497) Културна историја становника Балканског полуострва
(=1:497.11) - Становници Србије
(=1:100) Космополите
(=1:37) Становници Старог Рима

Општи помоћни бројеви за време "..."

Општи помоћни бројеви за време означавају датум, тренутак или временски период који је од значаја за предмет представљен главним УДК бројем (не датум публикавања документа који се класификује). Исписују се између знакова навода "...". Најчешће се користе у стручној групи резервисаној за историјске науке 93/99.

Датуми пре нове ере означавају се предзнаком минус, док је за датуме нове ере предзнак плус опциони (ако није наведен, подразумева се да је датум нове ере).

Примери:

"-" - Антика. Претхришћанско доба
"+ " - Нова ера. Хришћанско доба
"-0054" - 54 година пре нове ере

Ознаке за миленијуме садрже цифру којом почињу (то су "0", "1" и "2" - први, други и трећи миленијум). Ознаке за векове формирају се тако што се исписују две цифре година којима век почиње. Тако помоћни број за време "04/14" означава распон од 5. до 15. века, јер пети век почиње цифрама 04..., а 15. цифрама 14... Ознаке за деценије формирају се тако што се наведу прве три цифре којима деценија почиње. За означавање периода краћих од године, користи се тачка која тада раздваја временске елементе (године, месеце, дане, часове...)

930.85"04/14" - културна историја средњег века
339(450)"15/16" - трговина у Италији у 16. и 17. веку
78(410)"196" - музика у Великој Британији шездесетих година двадесетог века
94(4)"1450/1789" - историја Европе од 1450. до 1789. године
"1961.11" - новембар 1969. године
"1969.01.05" - пети јануар 1969. године
"1969.01.05.20.20.20"- пети јануар 1969. године у 20 часова, 20 минута и 20 секунди

За временске категорије, као што су прошлост, садашњост, будућност, годишња доба, користе се ознаке:

"311" - прошлост
"312" - садашњост
"313" - будућност
"321", "322", "323", "324"- пролеће, лето, јесен, зима

Општи помоћни бројеви за особине -02...

Општи помоћни бројеви за особине означавају уобичајене особине или атрибуте ствари. Обележавају се ознаком -02 и увек се додају као суфикс главном броју. Различите особине разврстане су по групама, као што су: -021 особине бивствовања (стваран, виртуелан, сталан, променљив...); -023 особине облика (раван, валовит, шестоугаон, зрнаст...); -026 особине акције и покрета (покретан, непокретан, преносив, усмерен...) и тако даље.

Примери:

003-028.31 -Елементарна (основна) писменост – буквар

003 Системи писања и писма

-028 Особине стила и представљања

-028.31 Елементаран

012-028.52 Петровић П. - Библиографија радова П. Петровића објављених под
псеудонимом

012 Ауторске библиографије. Индивидуалне библиографије

-028.52 Под псеудонимом

Општи помоћни бројеви за материјале -03...

Општи помоћни бројеви за материјале се употребљавају у случајевима када материјали или састојци од којих су предмети или производи сачињени, представљају само један његов вид, тј. секундаран аспект, а не суштину предмета. Обележавају се почетним симболима -03. Не могу се користити самостално, додају се као суфикс главном УДК броју.

Подела општих помоћних бројева за материјале извршена је према њиховом пореклу и особинама, у групе као што су: -032 материјали који се јављају у природи, -033 вештачки произведени минерални материјали, -035 материјали претежно органског порекла, и тако даље.

Примери:

621.78-034 Термичка обрада метала

621.78 Обрада загревањем

-034 Метали

903.05-034.3 Праисторијски остаци од бакра

903 Праисторија. Праисторијски остаци, артефакти, антиквитети

.05 Предмети од метала према начину израде. Ливени и ковани метали. – специјални пом. бр.

-034.3 Бакар. Легуре бакра

Општи помоћни бројеви за лица и личне карактеристике -05...

Општим помоћним бројевима за лица и личне карактеристике означавају се лица и њихове особине са различитих аспеката. Примењују се уколико је лични аспект секундаран у односу на главни предмет. Означавају се почетним ознакама -05 и увек се додају као суфикс. Лица и личне карактеристике груписане су као: -051 лица као заступници, вршиоци радње, практичари; -052 циљане особе клијенти, корисници, -053 особе према старости или старосним групама, -055 особе према полу и сродству, и тако даље.

Примери:

364.65-051.9 Социјално старање о старим људима

364 Социјална заштита

364.65 Друштвени услови. Социјална питања

-053.9 Старе особе. Особе у позним годинама

331.5-055.2 Запосленост жена

331 Рад. Запосленост. Посао. Економија рада. Организација рада

331.5 Тржиште рада. Запошљавање

-055.2 Женске особе. Жене

159.9-056.26 Психологија инвалида

159.9 Психологија

-056.26 Физички хендикепиране особе. Неспособне особе

За потребе разноврсног категорисања лица, некад се нужно морају употребити две опште помоћне ознаке за лица у оквиру истог сложеног УДК броја.

Пример:

364.65-056.36-053.2 Заштита ментално заостале деце
364.65 Друштвени услови. Социјална питања
-056.36 Особе са тешкоћама у учењу. Ментално хендикепиране особе
-053.2 Деца и мала деца уопште

Помоћне ознаке за лица користе се за индексирање свих докумената у којима је важно истаћи категорију лица на која се односи класификована садржина:

027.8-05 Библиотекари школских библиотека

Ознаке за абecedни ред А/З

Систем УДК користи поред цифарских и словне ознаке, чија се употреба протеже кроз све стручне области 0/9, као и кроз поједине групе општих помоћних бројева. Словни симболи обезбеђују детаљнију класификацију у случајевима када се децималним нумеричким поделама не постиже неопходна прецизност у индексирању докумената.

Употреба словних ознака зависи од садржине библиотечког фонда (збирке), тј. од могуће количине каталожних јединица, односно каталожних записа са истим нумеричким изразом.

Словне ознаке се најчешће користе за индексирање: биографске и аутобиографске литературе, персоналних библиографија, монографија места, предела, већих и мањих региона и области, историјски приказ развоја насеља, представљања филозофских погледа на свет и научних разматрања појединих филозофа, научника итд.

Примењује се при класификовању оних публикација где је неопходно прецизно именовати личност, или назив географског подручја, или неког другог појма, за који не постоји адекватна прецизност применом искључиво цифарских разрада.

Примери:

929:62 Тесла Н. - Биографија Николе Тесле
14 Конт О. - Филозофски погледи Огиста Конта
908(438 Краков) - Монографија Кракова
911.375:93(497.11 Врање) - Историја Врања
06.086 Нобел - Нобелова награда
050 Театрон - часопис Театрон

Сложени УДК број

Главни УДК број је сваки број узет са било ког места из главних систематских таблица. Уколико је он довољан да опише тему публикације, то је **прост** УДК број. Уколико број из главних таблица прати неки од помоћних бројева (општих или специјалних) или је у комбинацији са другим главним бројем, онда је у питању **сложен** УДК број.

Распоред појединих бројева у сложеном УДК броју је веома важан. При формирању сложеног броја, у принципу, на прво место долази број којим се изражава главни појам, а затим следе бројеви за место, време, облик и језик. Зависни општи

помоћни бројеви и специјални помоћни бројеви долазе непосредно после главног броја. Промене у редоследу су дозвољене, али повлаче за собом и промене у значењу броја.

Пример:

1. 930.85(497.11)“04/14”(082)=111
2. 930.85“04/14” (497.11)(082)=111
930.85 Културна историја
(497.11) Србија
“04/14” Средњи век
(082) Зборник радова
=111 Енглески језик

У првом примеру главна тема је културна историја једне земље, тј. Србије. У другом примеру инсистира се на културној историји средњег века.

Симболи (знаци)

Комбинације главних и помоћних бројева, спојених у јединствен сложен УДК број служе да у потпуности изразе садржину класификованог документа.

За комбиновање више главних бројева, њихово међусобно повезивање и формирање сложене ознаке УДК користе се следећи симболи (знаци) чије је значење унапред утврђено:

+ (плус)	- знак набрајања
/ (коса црта)	- знак проширења
: (двотачка)	- знак односа
:: (двострука двотачка)	- знак односа без реципроцитета
' (апостроф)	- знак за синтезу или сажимање
[] (угласта заграда)	- знак одвајања, прегруписавања

Знак набрајања + (плус)

Повезује два или више бројева који не следе један за другим у УДК таблицама. Може да повеже и појмове изражене помоћним бројевима.

Примери:

622+699 – Рударство и металургија

323+327(497.11+497.16) – Унутрашња и спољна политика Србије и Црне Горе

Знак проширења / (коса црта)

Повезује у јединствену целину низ бројева који, према УДК таблицама, следе у вертикалном низу. Употребљава се када је садржај дела потребно означити са неколико узастопних стручних група.

Примери:

73/76 Ликовне уметности (обухвата све ликовне уметности које се, према таблицама, налазе у непрекинутом низу између наведених бројева, тј. уместо 73+74+75+76)

73 Вајарство
74 Цртеж
75 Сликарство
76 Графика
0/9(031) Општа енциклопедија

Знак односа : (двотачка)

Изражава општи однос два појма који су равноправни (нема надређеног) и указује на:

1. међусобни утицај два појма (тада се бројеви могу инвертовати)
001:1 - Међусобни однос науке и филозофије (\Leftrightarrow 1:001)
2. утицај једног појма на други (тада је на првом месту појам који трпи утицај или дејство)
637.11:632.95 - Утицај пестицида на млеко и млечне производе (637.11 Млеко..)
3. аспект посматрања или изучавања неког појма или појаве (само ако у разради основног броја не постоји ознака за аспект, правац или слично)
796.01:159.9 - Психологија спорта (проучавање спорта са аспекта психологије)

Знак односа без реципроцитета :: (двострука двотачка)

Повезује два главна броја на исти начин као и једнострука двотачка, али не може доћи до инверзије бројева. Симбол је нераскидиве везе.

371.3::16 Методика наставе логике
371.3::53 Методика наставе физике

Знак за синтезу или сажимање ' (апостроф)

Ако је садржај дела потребно означити са неколико стручних група које нису узастопне у таблицама, користи се знак за синтезу или сажимање. Употреба знака за синтезу је, за разлику од других, ограничена на одређене стручне групе. На пример, у групи 546 употребљава се за класификацију једињења.

546.32'16 Калијум-флуорид (апостроф замењује цифре 546)
546.32 Калијум
546.16 Флуор
546.32'267 Калијум-цијанид
546.32 Калијум
546.267 Цијаниди

Знак угласте заграде []

Угласте заграде у слженом УДК броју одвајају појмовне целине, да би био читљивији, посебно када сложени број садржи више од једног односа израженог двотачком.

Примери:

016:[821.163.41:398] Тематска библиографија о српској народној књижевности

016 Специјалне библиографије

821.163.41 Српска књижевност

398 Фолклор у ужем смислу

(Затворена угласта заграда], у овом примеру, може се изоставити.)

017.11(497.1):[57:61 Каталог биомедицинске литературе у Југославији

017.11 Централни заједнички каталози

(497.1) Југославија

57 Биологија

61 Медицина

Симболи у таблицама УДК

Осим наведених симбола које користимо за формирање сложених УДК бројева, постоје и симболи који се појављују у самим УДК таблицама. Симболи у таблицама служе за правилно читање, тумачење и сналажење у њима.

Знак + обавештава о новоусвојеним бројеви-ма и текстуалним тумачењима.

Знак – претходи бројевима код којих није дошло до измена ни у цифарском ни у текстуалном делу (налази се у свескама Измена и допуна УДК).

Знак ! обележава бројеве који су нису измењени у цифарском делу, али јесу у текстуалном.

Знак x указује на престанак важења неког броја и одговарајућег текста.

Знак → упућује на сродне појмове.

Знак за аналогију \cong указује на идентичну разраду на подгрупе у оквиру различитих УДК група. У новијим таблицама уместо овог знака наводи се текст “дели се исто као”.

Знак . нема значење. Олакшава визуелно сагледавање УДК броја.